

COVID -19 SALGINI VE BİR ELEŞTİRİ, ÖZELEŞTİRİ VE BİR ÖNERİ

Hasan YAZICI*

Öz: Ülkemizde ve diğer bazı başka ülkelerde Covid-19 salgını ile yetersiz veri toplanmıştır ve toplanmaktadır. Bu yetersizlikten, yöneticiler olduğu kadar, biz hekimler de sorumluyuz. Hipokrat yeminine özellikle salgınlar sırasında görülen hasta verilerini titizlikle tutup, meslektaşlarımızla paylaşmak zorunlulukları yönünde bir ek yapılmasını öneriyorum.

Anahtar sözcükler: COVID-19, veri paylaşımı, şeffaflık

Covid -19 Epidemics and a Critique, a Self-Critique and a Proposal

Abstract: Both in our country and in certain other countries the data about the Covid-19 epidemic at hand are inadequate. Both the health administrators and the physicians are responsible for this inadequacy. I propose an addition to the Hippocratic oath, pointing to the responsibility of a physician, particularly during epidemics, collecting patient data and sharing these with her/his colleagues, would be in order.

Key words: COVID-19, data sharing, transparency

Ülkemin güncel yönetimini hem genelde hem de sağlık hizmetleri bağlamında özelde, ben de çok eleştiriyorum. Yurttaşlarımızın sağlık ve tıp hizmetlerine erişmekte büyük sorunları olduğunu ben de çok iyi biliyorum. Söz konusu hizmetlerin kimi örnekte çağdaş uygarlık düzeyinin belirgin altında olması üzüntümü katlıyor. Ancak bu yazıyla ana amacım yönetenlerden ziyade, başta hekimler olmak üzere, yönetilenleri eleştirmek. Yıllar öncenin İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nin ünlü ceza hukuku hocası Ord. Prof. Tahir Taner'le ilgili çok sevdiğim bir öykü vardır. Daha sonra kendileri de çok ünlü olmuş iki öğrencisi hocalarının kitabından aşırımlar yapıp yayımlamış ve yakalanmışlar. Doğal olarak akademik olarak cezalandırılmışlar ancak aşırımların aldığı cezayı yeterli bulmayıp Tahir hocaya "Hoca, bunlar hakkında sen de bir tazminat davası açmayacak mısın?" diye sorulmuş. Hocanın yanıtı "Nasıl açayım, bunların aşırımlarından asıl ben sorumluyum, başkalarının eserlerinden intihal etmenin ne büyük bir ayıp ol-

duğunu onlara bir türlü öğretememişim!" yolunda bir özeleştiri olmuş. Açıklamaya çalışacağım gibi COVID salgınının düzgün yönetilememesinin başta gelen nedeni veri eksikliği. Bu eksiklikte benim ayıplarım ise a. toplumdaki hastalık sıklıklarıyla ilgili güvenilir veriler olmadan düzgün hekimlik yapmanın kimi durumda adeta olanaksız olduğunu etrafa anlatamamak; b. Güvenilir sağlık verileri toplamaya saygısızlık eden, aralarında maalesef öğrencilerimin de olduğu, kimi meslektaşına bu saygısızlıklarından ne denli hoşnutsuz olduğumu yeterli derecede belirtememiş olmak. Toplumdaki hastalık sıklıklarını gözleyen ve izleyen epidemiyoloji bilim dalının 3 önemli işlevi vardır:

- I. Nedeni bilinmeyen hastalıkların sıklıklarıyla onların nedenleri olduğu varsayılan çevre etkenlerinin sıklık ilişkilerini kıyaslayarak söz konusu hastalıkların nedenlerini saptayabilecek bilgi toplamak;
- II. Hastalıkları önlemek veya iyileştirmekte gerekli kaynakların akıllı dağılımını kestirebilmek;

*Prof. Dr., Emekli Öğrt.Üyesi (ORCID No: 0000-0001-6436-1639)

III. Hekimlerin doğru tanı koyabilmesine yardımcı olmak.

Üzülerek belirtmeyelim ki epidemiyolojinin bu III. işlevinin ne denli önemli, hatta yaşamsal olduğu, Batı'da da ancak 20. yy'ın ikinci yarısında anlaşılma-ya başlamıştır.

Çok basit bir örnek vereyim. Romatoid artrit (RA), nedeni bilinmeyen ancak morbiditesi oldukça yüksek bir hastalıktır. Toplumdaki sıklığı ise %0.5'in biraz altındadır. Diyelim ki hasta öyküsü, fizik muayene, laboratuvar ve en gelişmiş görüntüleme yöntemlerini bir araya getirip %95 duyarlı (yani 100 RA hastasının 95'ünde pozitif bulunan ve %95 özgül (yani RA'sı olmayanların %95'inde negatif bulunan) bir romatoid artrit tanı kriterleri hazırladık. Şimdi alalım bu kriterleri aralarında 50 tane RA'lı 1000 tane de RA dışı bir tanısı olmayan, toplam 1050 kişiye uygulayalım. Hemen görürüz ki bu 1050 kişilik toplumda 100 kişide (50'si RA'lı, 50'si RA olmayan) söz konusu kriterler pozitif bulunacak ve bu 100 kişinin hangisinin RA'lı hangisinin de RA'lı olmadığı konusunda kullandığımız kriterlerin bize yararı hastamıza doğru tanı koyabilmek için yazı tura atmaktan öteye geçmeyecektir. İşte bu gerçeği öğrenmiş, yaşamsallığını anlamış toplumlarda hekimlere çalıştıkları ortamdaki hastalık sıklıkları hakkında sık sık bilgi verilir. Bu açıdan da COVID 19 salgının güncel ve doğal olarak yöresel bağlamda sıklığının hekimlerimize bildirilmemesi olabildiğince yanlıştır. Bu yazının ana nedeni hekimlerimizin çok örnekte bu bilgi eksikliğine kanıksamış görünmeleridir.

Bundan kısa bir süre evvel bir televizyon söyleşinde ülkemizin en köklü akademik hastanelerinden birinde görevli bir profesör meslektaş Sağlık Bakanlığımızın ne ülkemiz hekim ve hastanelerine ne de Dünya Sağlık Teşkilatı'na ülkedeki COVID 19 seyriyle ilgili son bir yıldır hiçbir epidemiyolojik veri bildirmediğini, hafif mütebessim, anlatıyor o nedenle de konuyla ilgili tüm açıklamalarını yurt dışı verilere dayandırmak zorunda olduğunun altını çiziyordu. Gerçekten merak ediyorum başta üniversite hastanelerinde çalışan ve aralarında öğrencilerimin de olduğunu bildiğim hekim arkadaşlar Bakanlıktan bağımsız bu verileri neden kendileri, yardımcıları, öğrencileriyle birlikte toplamazlar. Altını çize çize söylüyorum. Salt Cerrahpaşa ve Çapa verileri bile bir araya geldiklerinde çok önemli, sağlam epidemiyolojik bilgi kısa zamanda birikmeye başlar. En yetkili ağızlardan öğrendiğime göre, salgının başında böyle Bakanlıktan bağımsız veri toplamaya izin vermeyen çok yanlış

uygulama da artık geçerli değil. Peki önerdiğim neden bir türlü gerçekleşmiyor? Korkarım iki nedeni var. Birincisi ve uzun sürede daha da elem veren, toplumumuzda egemen bilimsel veri umursamazlığı ve ona olan yetersiz saygı, ikincisi ise otosansür.

Eleştirmelerimde, girişte örneğini naklettiğim Tahir Taner hoca örneğinde, bir özeleştiri de olduğuna inanmanızı diliyorum.

Geçen yıl İstanbul Tabip Odası bana, beni çok onurlandıran bir Hizmet Ödülü vermişti. Aldığım ödül nedeniyle bir konuşma yapmıştım. Konuşmamda bir pandemi sırasında veri toplamak ve bu verileri açıklamak konusunda kanımca önemli bir öneri yapmış ve şöyle demiştim:

"Hani ünlü bir söz vardır. Savaş, generallere bırakılmayacak kadar ciddi bir iştir denmiştir. Buradan giderek özellikle bir pandemide sağlık verisi toplamak politik yöneticilere bırakılmaz diyorum. Daha pandeminin ilk aylarında ünlü Bilim Kurulu'muzun medyada popüler bir üyesi televizyonda katıldığı bir tartışmada, bir dizi veri verdikten sonra, 'Bana bu verileri veren gazeteci arkadaşına çok teşekkür ederim.' demişti. Eyvah demiştim. Bilim Kurul'u tüm verilere hakim olmadığı gibi bundan pek de rahatsız değil. Kısa bir önerim var. Yöneticilerimizin rehabilitasyonuna takılıp kalmayalım. İş başa düşüyor. Lafı uzatmayacağım. Hipokrat yeminine kısa bir paragraf eklenmesini öneriyorum: Başta salgınlar sırasında olmak üzere, gördüğüm hastaların verilerini titizlikle tutup, doğal olarak hastalarımın özlük haklarına saygı göstererek, en doğru şekilde, eksiksiz ve hiçbir baskıya aldırılmadan meslektaşlarımla paylaşacağım. Söz konusu veri paylaşımının en başta hasta bakımı olmak üzere hasta hakları, toplum sağlığı ve hatta insanlığın kalıcılığı açılarından yaşamsal olduğuna inanıyorum.

Hipokrat yeminiyle ilgili önerimi Türk Tabipler Birliği'ne bir kez daha sunuyorum.